

Єгоров В. О.,
аспірант Київського університету
інтелектуальні власності та права
ORCID: 0009-0003-0028-1527

Принципи правового регулювання примусового виконання судових рішень та рішень інших органів в Україні

Правове регулювання примусового виконання судових рішень в Україні ґрунтується на комплексі принципів, що становлять підвалину завершальної стадії правосуддя. Нормативні акти, які визначають діяльність органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, формують чітку систему процедурних засад, спрямованих на забезпечення законності та ефективності виконання рішень. Наукові підходи до тлумачення цих принципів демонструють значну увагу до їх структури, змісту та місця в адміністративному праві. Особлива увага приділяється відмежуванню загальноправових та спеціальних процедурних засад, що визначають специфіку виконавчого провадження. У працях різних авторів акцентується необхідність розмежування понять гласності та відкритості, оскільки вони відображають різні аспекти доступу до інформації у виконавчому провадженні. Аналіз нормативних джерел показує, що законодавець поступово формує чіткі вимоги до діяльності виконавців, включно з вимогами до поведінки, професійної етики та дотримання конфіденційності. Водночас відзначається потреба в узгодженні законодавчих положень із реальними потребами практики, особливо щодо деталізації процедурних засад примусового виконання. Сукупність нормативних і наукових підходів створює базу для формування цілісного розуміння принципів, що регулюють сферу виконання судових рішень та рішень інших органів.

Р. Калінін обґрунтував необхідність нормативного закріплення принципів виконавчого провадження як підгалузевих та інституційних засад адміністративного права України. Показано, що чинне законодавство не містить прямих норм-принципів, що створює колізії у правозастосуванні та ускладнює формування єдиного підходу до примусового виконання судових рішень. Проаналізувавши доктрину, він доводить, що виконавче провадження має власні специфічні принципи, зумовлені процедурною природою цієї діяльності, серед яких належна реалізація адміністративних процедур, обов'язковість вимог державного виконавця, своєчасність та повнота виконання. Наголошується, що принципи мають відображати нерівність сторін (стягувача та боржника) та виключність органів примусового виконання, які здійснюють владні повноваження. Також запропоновано авторську систематизацію принципів виконавчого провадження як спеціальних процедурних засад публічного

адміністрування в цій сфері. Вказується, що чітке формулювання й закріплення таких принципів у законі забезпечить послідовність та передбачуваність примусового виконання рішень в Україні [1].

Є. Шиман узагальнив зміст і співвідношення принципів гласності та відкритості у виконавчому провадженні, наголошуючи, що в доктрині ці поняття тривалий час ототожнювалися. Переконливо обґрунтовується необхідність їх розмежування: гласність означає відкритість провадження для широкої громадськості, тоді як відкритість стосується доступу учасників провадження до інформації про його перебіг. На основі аналізу наукових позицій і практики Верховного Суду зроблено висновок про формування подвійної структури цього принципу та його вплив на забезпечення прозорості діяльності виконавців. Значну увагу приділено питанню фіксації виконавчих дій технічними засобами, яке автор не визнає самостійною складовою принципу, а розглядає як один із проявів відкритості. Також виокремлюється проблема професійної таємниці виконавців як обмеження гласності, доводячи недостатність чинного нормативного регулювання. Підкреслюється, що відкритість спрямована на захист прав учасників провадження, тоді як гласність виконує ширшу превентивну та інформаційну функції [2].

О. Верба-Сидор та С. Фещук здійснили комплексний аналіз принципів виконавчого провадження в контексті нових законопроектів № 2507а та № 2506а, акцентуючи на необхідності системного оновлення законодавства з урахуванням європейських підходів. Показується, що запропоновані законопроекти намагаються нормативно закріпити низку ключових принципів виконавчого провадження, однак їх формулювання залишаються фрагментарними та не охоплюють реальних потреб практики. Особливу увагу приділено тому, що проектні норми часто дублюють загальні правові принципи, не забезпечуючи конкретизації процедурного змісту примусового виконання рішень. Не менш важливим є те, що законопроекти не вирішують проблеми визначення інституційних принципів діяльності органів державної виконавчої служби, що створює загрозу правової невизначеності. Науковці доводять, що принципи виконавчого провадження повинні бути структуровані та чітко розмежовані на загальноправові, спеціальні та процедурні, що дозволить вибудувати стійку нормативну модель примусового виконання. Підкреслюється необхідність логічного, системного та концептуального підходу до формулювання принципів, які мають врегулювати діяльність виконавців та забезпечити ефективність правозастосування [3].

Закон України «Про виконавче провадження» у чинній редакції комплексно визначає зміст, принципи, суб'єктів та порядок примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що формує цілісну правову модель завершальної стадії правосуддя. У статті 2 Закону закріплено засади виконавчого провадження, серед яких: верховенство

права, обов'язковість виконання рішень, законність, диспозитивність, справедливість, неупередженість, об'єктивність, гласність, відкритість, розумність строків, співмірність заходів примусового виконання вимогам за рішеннями, а також забезпечення права на оскарження дій чи бездіяльності виконавців. Положення статей 1, 3–6 відображають фундаментальні принципи публічного адміністрування у сфері примусового виконання, зокрема обмеженість повноважень виконавців законом, забезпечення процесуальної визначеності та передбачуваності, чіткий перелік рішень, що підлягають примусовому виконанню, і виключний характер діяльності органів ДВС та приватних виконавців. Норми статей 8–10 деталізують принципи відкритості, ефективності й технологічної прозорості, впроваджуючи автоматизовану систему виконавчого провадження, Єдиний реєстр боржників та уніфіковані заходи примусового виконання. У сфері суб'єктного складу (статті 14–17) закон втілює принципи процесуальної рівності сторін, гарантії представництва та недопущення конфлікту інтересів, що зміцнює законність та об'єктивність виконавчих дій [4].

Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» закріплює фундаментальні принципи організації та функціонування державної виконавчої служби й інституту приватних виконавців як суб'єктів публічного адміністрування у сфері примусового виконання рішень. У статті 4 закон встановлює ключові засади діяльності виконавців: верховенство права, законність, незалежність, справедливість та неупередженість, гласність, диспозитивність, розумність строків і співмірність заходів примусового виконання обсягу вимог за рішенням. Ці принципи визначають межі здійснення виконавчих повноважень і покликані забезпечити баланс між ефективністю виконання рішень та захистом прав стягувача, боржника й третіх осіб. Норми про професійну таємницю, запобігання конфлікту інтересів та гарантії незалежності (статті 4–5) розширюють зміст принципів неупередженості й об'єктивності, що є ключовими для довіри до інститутів примусового виконання. Закон також визначає організаційні засади діяльності виконавчих органів (розділ II–III), що деталізують принцип законності через процедури призначення, контролю, матеріального забезпечення та відповідальності. Загалом закон формує цілісну систему принципів, що забезпечують правову визначеність, ефективність, прозорість і пропорційність примусового виконання рішень відповідно до конституційних стандартів публічного адміністрування [5].

Узагальнений зміст наукових підходів і нормативних положень дає змогу сформулювати системне бачення принципів примусового виконання рішень в Україні. Спеціальні процедурні засади виконавчого провадження визначають його як окрему підгалузеву структуру адміністративного права з власною внутрішньою логікою. Розмежування понять гласності та

відкритості сприяє підвищенню прозорості роботи виконавців і забезпечує кращий захист прав учасників провадження. Нормативне закріплення принципів, передбачене законодавством, встановлює чіткі межі повноважень виконавців і забезпечує пропорційність застосування заходів впливу. Важливою складовою є вимоги щодо неупередженості, професійної етики та запобігання конфлікту інтересів, які зміцнюють довіру до системи виконання рішень. Окреме значення має гарантування процесуальної визначеності та стабільності правового регулювання, що зменшує можливість колізій у правозастосуванні. Систематизація принципів сприяє формуванню послідовної моделі діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців. Сукупність цих положень дозволяє забезпечити ефективне, справедливе та прозоре примусове виконання рішень як завершальну стадію реалізації публічної влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калінін Р. С. Щодо принципів виконавчого провадження в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2014. Вип. 27(2). С. 36–42.
2. Шиман Є. О. Гласність та відкритість як принцип виконавчого провадження. Прикарпатський юридичний вісник. 2024. Вип. 2 (55). С. 43–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2024.9>.
3. Верба-Сидор О. Б., Фещук С. Є. Принципи виконавчого провадження за новими законопроєктами № 2507а та 2506а. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 2. С. 141-144.
4. Про виконавче провадження : Закон України; Перелік від 02 червня 2016 № 1404-VIII. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1404-19>.
5. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02 червня 2016 № 1403-VIII. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1403-19>.